ZNAČAJ OBJEKTIVNOSTI ANALIZE RAZVOJNE POLITIKE PREDUZEĆA

Miro Blečić, prof. dr

Univerzitet Mediteran
Podgorica, Crna Gora
miro.blecic@t-com.me

Andjela Kostić, mr

Finans Plus d.o.o.
Podgorica, Crna Gora
andjela.raickovic@gmail.com

Apstrakt

Preduzeće predstavlja živi organizam, koji kao i čovjek prolazi kroz svoj životni vijek. Pod životnim ciklusom preduzeća podrazumijeva se predstavljanje istorije nastanka i eventualnog nestanka i povlačenja preduzeća sa tržišta. Neka preduzeća mogu imati veoma kratak životni vijek, dok druga mogu trajati duže zavisno od jedne od najznačajnijih faza - razvoja preduzeća. Ovaj rad je posvećen upravo pomenutoj problematici gdje smo pokušali da iz nekoliko djelova detaljnije obradimo samu suštinu razvoja i rasta preduzeća.

Menadžment svakog preduzeća mora imati jasnu i definisanu razvojnu politiku preduzeća. Da su zaista pravila i načini utvrđivanja ove politike laka i jednostavna imali bi veliki broj uspješnih i profitabilnih preduzeća, međutim, u praksi je teško definisati idealan model razvojne politike preduzeća jer se ne mogu svi interni i eksterni faktori uvijek predvidjeti. U radu su objašnjeni osnovni elementi, proces razvoja preduzeća, njegove karakteristike i faze. Obzirom da investicije ili potrebna ulaganja predstavljaju uslov realizacije razvoja, investiciona politika je također bila predmet analize.

Ključne riječi: životni ciklus, razvoj preduzeća, rast preduzeća, investiciona politika.

THE IMPORTANCE OF THE OBJECTIVITY OF DEVELOPMENT POLICY OF THE COMPANY

Abstract

Company represents a live organism which goes through its lifetime like a human. Under the lifetime of company the beginning history and eventual disappearance and withdrawal from the market is understood. Some companies can have a very short lifetime, while others may last longer depending on one of the most important phases – company development. This paper is dedicated to the above mentioned subject where we tried to treat the essence of development and growth of the company in several phases.

Management of every company has to have clear and defined developing policy of the company. If the rules and the way of determining of this policy are easy and simple, we would have a large number of successful and profitable companies, however in practice it is difficult to define the ideal model of a developing policy of the company, because all internal and external factors cannot be always predicted.

In this paper the basic elements, developing process of a company, its characteristics and phases are described. As investments represent the condition for realization of the development, investment policy is also the subject of this analysis.

Keywords: lifetime, development of the company, company's growth, investments policy.

JEL codes: M10

UVOD

Upravljanje razvojem je proces koji se bazira na ovjekovim umnim sposobnostima, zasnovan na dvije osnovne komponente - istraživanje i razvoj. Input u procesu su predhodno akumulirano znanje (fond postojećeg znanja) i sposobnost kreativnog i kritičkog promišljanja u rješavanju problema, dok je output procesa novi proizvod, strategije ili teorija.

Razvoj podrazumijeva primjenu dosegnutog novog znanja, odnosno prevođenje rezultata istraživanja ili nekog drugog akumuliranog znanja u plan, skicu za nove ili poboljšane proizvode, procese, usluge, sisteme. Razvoj obuhvata faze formulisanja koncepta, izrade projekta, testiranje, konstrukcije prototipa i/ili rada u pilot postrojenjima. Uopšte, razvoj je porast ili napredak ideja, sistema, organizma, uključujući i specifične upotrebe.

Iako su pojmovi razvoj i rast preuzeti iz istraživanja bioloških sistema, oni su danas našli odgovarajuću primjenu u organizaciji i nauci ekonomije. Rast obuhvata kvantitativno povećanje obima proizvodnje, prije svega, uvođenjem novih proizvodnih kapaciteta, bez izmjene postojećih struktura a razvoj podrazumijeva, pored kvantitativnog povećanja obima poslovanja i kvalitativno proširivanje, poboljšanje i inoviranje postojećih proizvodnje. Prema tome, možemo naglasiti da rast predstavlja kvantitativnu a razvoj kvalitativnu veličinu.

Prema jednoj studiji istraživačke kompanije Ernst&Jang (EY) [6] svaki drugi direktor malog ili srednjeg preduzeća u Evropi (50 %) predviđa porast aktivnosti na kratak rok, o čemu i rast prihoda iznosi 1,5 i 2,0 odsto, a samo sedam odsto anketiranih prognozira pad aktivnosti. Istraživanje je obuhvatilo 21 zemlju, a najviše optimizma u pogledu poslovanja u narednih šest mjeseci izrazili su vlasnici malih i srednjih preduzeća u Turskoj 67 odsto, Irskoj 64 odsto i Britaniji 64 odsto. Slijedi Danska sa 58 odsto, Portugal i Španija sa 57 i 55 odsto, respektivno. Što se tiče Francuske, ona je sa 52 odsto optimističnih vlasnika u ovoj kategoriji preduzeća nešto bolja od evropskog prosjeka. U pogledu investicionih namjera na kratak rok, tako će vode Turci 50 odsto, a prate ih Portugalci 38 odsto i Irski 33 odsto, odnosno vlasnici preduzeća u zemljama gdje su se vlade angažovale na dubokim strukturnim reformama (tržište rada, poreska politika) u toku ekonomske krize, dodaje se u istraživanju. Međutim, raspoloženje poslodavaca u pogledu ekonomske situacije u njihovim zemljama dosta je različito, pa tako u esnicima ankete iz 14 zemalja o čemu poboljšanje privrednih prilika, dok su iz preostalih sedam – pesimistični.

Najviše zabrinutosti za ekonomsku situaciju pokazuju poslodavci malih i srednjih preduzeća u Njemačkoj, Austriji i Švajcarskoj. Istovremeno, izgleda da preduzetnici vrlo kritički ne razmišljaju prema o politikama državnog rukovodstva, navode iz EY, budući da tek svaki treći poslodavac u ovim preduzećima ima pozitivno mišljenje o

ekonomskoj politici svoje države. U tome predvode Francuzi, koji u 26 odsto slu ajeva pokazuju nepovjerenje, a u 28 odsto povjerenje prema aktuelnoj ekonomskoj politici koju sprovodi Valda u Parizu. U studiji se tako e navodi da evropski poslodavci o ekuju od svojih vlada smanjenje poreza 69 odsto, manje birokratije 42 odsto i više javnih investicija 41 odsto. Me u rizicima koji mogu najviše da ugroze njihovo poslovanje, privrednici su istakli pove anje cijena osnovnih sirovina i energije, slabost privrednog rasta na nacionalnom i evropskom nivou i nestašicu kvalifikovanih kadrova. Ovaj posljednji rizik naro ito su naglasili anketirani u Njema koj, eškoj i Švajcarskoj. Ovakav trend kretanja dijelom je uslovljen naglašenim migracionim kretanjima kako u okviru evropskog kontinenta tako i Azije i Afrike.

ANALIZA PROCESA RAZVOJA PREDUZE A

Investiranje, ulaganje u sopstvena ili pozajmljena sredstva, odlaganje mogu e potrošnje danas da bi se obezbjedila nova potrošnja i nova ulaganja u budu nost podrazumijava neprekidan proces ostvarivanja ciljeva razvoja svakog preduze a. Svako preduze e je "prinu eno" da investira, jer invenstiranje predstavlja jedini na in i sredstvo kojim može obezbijediti realizaciju svojih ciljeva razvoja. Investicije predstavljaju neophodnost u svim zemljama i svim privredama, bez obzira na društveni sistem i na dostignuti stepen ekonomskog razvoja. Ostvarenje društvenog – ekonomskog razvoja se postiže realizacijom pravilno odabrane i usmjerene investicione politike, te se zato smatra da su investicije osnovno sredstvo za ostvarenje ciljeva ekonomskog razvoja privrednih i društvenih sistema. Bitna povezanost razvoja, odnosno razvojne politike i investicija, odnosno investicione politike je o igledna. Rije je o jednoj cjelovitoj problematici koja ne dozvoljava izolovano i pojedina no istraživanje i realizaciju. Razvoj nije mogu bez investicija, a investicije bez pravilno definisanog razvoja i dobre razvojne politike su naj eš e promašaj, koji vodi u teške gubitke, a ne ka željenim razvojnim ciljevima. Zbog toga je neophodno da se prije detaljnog prou avanja investicija razmotre ukratko neki osnovni elementi razvoja i razvojne politike preduze a, iz kojih normalno proizilazi investiciona politika i konkretni investicioni projekti.

Pod razvojem preduze a podrazumeva se proces prelaska preduze a iz postoje eg u novo stanje. [7] Drugim rije ima, razvoj pordrazumijeva integralan i kontinuiran proces, koji je svojstven svim sistemima koji posjeduju sposobnost da evoluiraju tokom vremena i tako prelaze u više nivoe organizovanosti i efikasnija stanja. Sistemi u koje spadaju i privredne organizacije-poslovni sistemi, nastoje da održe kontinuitet svog funkcionisanja u vremenu i to sa rastu im trendom kvaliteta i efikasnosti što i ozna va njihov razvoj. Razvoj predstavlja upravlja ki proces, proces kojim se mora upravljati da bi tekao u željenom smjeru. Bez upravljanja proces razvoja bi se obavljao stihijski, pa bi mogao voditi prirastu negativnih rezultata ime bi bilo ugroženo postizanje razvoja. Zna i upravljanje razvojem je neophodno da bi se postigli željeni ciljevi i rezultati, da bi se proces razvoja uopšte mogao odvijati.

Ukoliko kao objekat istraživanja uzmemo preduzeće, razvoj se definiše kao proces prelaska iz postojećeg stanja u novo efikasnije stanje, kroz neprekidno prilagođavanje u promjenljivoj okolini, koje se manifestuje kroz mnogobrojne promjene koje se vrše na području proizvoda i proizvodnog programa, tehnika i tehnologija, organizacije i kadrova, promjene koje obezbjeđuju kontinuitet sadašnjeg i budućeg funkcionisanja, uz neophodno povećanje efikasnosti.

Razvoj podrazumijeva kvalitativne promjene u preduzeću koje donose poboljšanje budućeg funkcionisanja, izmjenu strukture budućeg proizvodnje i poslovanja uopšte. Novi kvalitet u poslovanju koji donosi razvoj, je neophodnost koju zahtijeva buduća egzistencija preduzeća a ujedno i garancija za njeno ostvarenje.

U praksi se često ne pravi razlika, ili ne u adekvatnoj mjeri, između razvoja i rasta već se najčešće svodi na eksponiranje parametra povećanja finansijske vrijednosti ostvarene proizvodnje. Međutim, sasvim je očigledno da je to eksponaža vrijednosnog parametra koji sublimira efekte i rasta i razvoja poslovanja, pri čemu dijametralno suprotno mogu biti njihove eksponaže za dati period posmatranja. Druga je rečenica, možda investicionog ulaganja u razvoj nije ni bilo a vrijednosni efekti poslovanja u datom vremenu posmatranja su bili veći i uzrokovani boljim korištenjem kapaciteta, odnosno prisutnim rastom proizvodnje. Isto tako, može da se ostvari veći i finansijski efekat poslovanja uzrokovan cjenovnim rastom plasmana na tržištu, a da pri tom u privrednom subjektu nije bilo ni rasta ni razvoja preduzeća.

- **Razvoj**, je kompleksniji od rasta i on bi obuhvatio, pored odgovarajućeg povećanja vrijednosti proizvodnje, poboljšanje proizvodne tehnike, tehnologije i organizacije, poboljšanje metoda rada u drugim oblastima poslovanja, poboljšanje ukupne organizacije, razvoj pojedinih službi i otvaranje novih, razvoj proizvoda i poboljšanje proizvodnih programa, poboljšanje uslova rada itd. Veoma često se u praksi pod pojmom razvoja podrazumijeva investiranje u tehničke resurse – izgradnja novog proizvodnog pogona, nabavka novih kapaciteta. Iako se ovakvim investiranjem ostvaruje solidan rast koji u principu donosi mogućnost poboljšanja budućeg funkcionisanja, potrebno je ovakav pristup, odvojiti od cjelovitog pristupa razvoja prvenstveno u smislu tehnološkog unapređenja.
- **Rast**, je potreban ali ne i dovoljan uslov za uspješno budućeg funkcionisanje. Cjeloviti i kontinuirani razvoj je potreban i dovoljan uslov za uspješno budućeg funkcionisanje preduzeća. U pokušaju definisanja razvoja i rasta preduzeća moramo poći od toga da su to dva kvalitativno različita ali ipak neodvojiva pojma.

I rast i razvoj su okrenuta budućnosti preduzeća i teže promjenama koje bi omogućile uspješno poslovanje u budućnosti. Dok rast obuhvata kvantitativno povećanje obima poslovanja, kvantitativne promjene koje ne predviđaju bitnije izmjene postojećih poslovnih aktivnosti, dotle razvoj podrazumijeva kvalitativne promjene koje se obježbeđuju uvođenjem novih poslovnih aktivnosti. Rast se postiže uvođenjem novih proizvodnih kapaciteta najčešće uvođenjem nove tehnike ili izgradnjom novog pogona, bez izmjene postojećeg proizvodne strukture. Postoji i solidan i usklađen razvoj je daleko kompleksniji i složeniji zadatak koji zahtijeva integralna poboljšanja i inovacije na svim područjima poslovanja. Kvalitativne promjene i inovacije u poslovanju preduzeća koje zahtijeva razvoj, jedino je moguće

obezbjediti stalnim praćenjem razvoja nauke i tehnologije i primjenom najnovijih naučnih dostignuća. Zbog toga razvoj, predstavlja i permanentan proces prihvatanja naučno-tehnološkog progressa i primjene njegovih tekovina i rezultata. Definisan kao proces aktivnog prilagođavanja promjenljivoj okolini, razvoj obbezbeđuje adaptivnost preduzeća, koje razvojem nastoji osigurati realizaciju svojih budućih ciljeva, osigurati svoju buduću egzistenciju. Znači, suština razvoja preduzeća je u obbezbeđenju adaptivnosti u neprekidnom toku njegovog funkcionisanja i neprekidnim promjenama okoline sa kojom se nalazi u tijesnoj međuzavisnosti.

Bitne karakteristike procesa rasta i razvoja preduzeća su da:

- Ovi procesi podrazumijevaju povećanje dimenzija preduzeća i povećanje njegove moći;
- Uključuju seriju adaptivnih promjena, odnosno izbjegavaju opasnosti koje nastaju u dinamici koj revoluciji faktora okruženja;
- Omogućavaju preduzeću da koriste i ekonomiju obima efikasnije i efektivnije ostvaruje svoju ulogu kao agensa razvoja proizvodnih snaga i usluga za podmirenje svojih potreba, društva i građana;
- Izazivaju promjene u organizovanoj strukturi i širini djelatnosti preduzeća;
- Vode ka usavršavanju sistema upravljanja i skladnijeg uspostavljanja odnosa s okruženjem.

Osim ovih karakteristika, rast i razvoj preduzeća treba da omogućiti preduzeću da se ono afirmiše kao oblik za optimizaciju veličine i odnosa organizacionih djelova. Kada je riječ o kvalitetu veza uključujući enih djelova onda je relevantno da se rast i razvoj iskoristi i za kvalitetnije ostvarivanje efekata po osnovu horizontalne i vertikalne podjele rada, kao i da se maksimizira prednost po osnovu ekonomskih i tehnoloških međuzavisnosti djelova. Poželjno je da se organizacioni djelovi preduzeća strukturiraju, tako da poslovanje i razvoj jednog ne ometa razvoj drugog organizacionog dijela. Konačno, rast i razvoj imaju svoje implikacije i na efikasnost procesa odlučivanja.

RAST I RAZVOJ PREDUZEĆA U CRNOJ GORI

Malopreduzeće (MSP), uz strane direktne investicije, restrukturiranje i privatizaciju, ostvaruju značajan uticaj na ekonomski razvoj Crne Gore i bitno doprinose dinamičnom tranzicionom procesu zemlje.

Razvoj MSP u Crnoj Gori, doprinosi rastu društvenog proizvoda, otvaranju novih radnih mjesta i smanjenju nezaposlenosti, supstituciji uvoza i većoj izvoznoj konkurentnosti domaće ekonomije, izvor su inovacija, a imaju značajnu ulogu u ravnomjernijem regionalnom razvoju i važan su faktor u procesu evropskih integracija. Posebno značajna uloga sektora malih preduzeća ogleda se u razvoju konkurentnosti na nivou nacionalne ekonomije u funkciji unaprjeđenja međunarodnog poslovanja domaće privrede. Konkurentna sposobnost malih preduzeća predstavlja osnov za uspješno tržišno pozicioniranje nacionalne ekonomije na globalnom tržištu. Značaj MSP u razvijenim tržišnim privredama najbolje ilustruje primjer EU u kojoj od oko 204 miliona preduzeća čak 99% fine

MSP i koja kreiraju oko 75 miliona radnih mjesta. Tako je MSP u existenciji sa 70% u ukupnom prometu, odnosno 60% u bruto društvenom proizvodu EU.

Na kraju 2013. god. u Crnoj Gori je bilo 42.018 registrovanih preduzeća. Najveći broj registrovanih preduzeća je u opštini Podgorica 11,542 (27,5%), Baru 4,854 (11,55%), Budvi 4,751 (11,3%), a najmanje na Žabljaku 206 (0,49%), Andrijevici 179 (0,42%), Plužinama 62 (0,15%), Šavniku 59 (0,14%).

Najveći broj aktivnih preduzeća je u opštini Podgorica 4,699 (30,85%), Budvi 1,813 (11,9%), Baru 1,449 (9,51%), Herceg Novom 1,394 (9,15%), a najmanje u Mojkovcu 124 (0,81%), Plavu 91 (0,59%), Žabljaku 62 (0,4%), Andrijevici 36 (0,42%), Šavniku 21 (0,13%), odnosno u centralnom dijelu Crne Gore je 43%, na jugu 42%, a na sjeveru samo 15% svih preduzeća.

Broj aktivnih MSP na kraju 2013. god. je 15.229. U strukturi MSP, mikro preduzeća čine 11,883 (78,02%), malih preduzeća ima 1,497 (9,83%), slijede preduzetnici 1,42314 (9,34%), a najmanje je srednjih preduzeća 426 (2,8%). Broj zaposlenih na kraju 2009. god. u MSP je 105.0385. Najveći broj zaposlenih je u srednjim preduzećima 41,361 (39,37%), mikro preduzeća ima 30,923 (29,44%), malim preduzećima 29,775 (28,35%), a najmanje kod preduzetnika 2,979 (2,84%). Posmatrajući i uporedni period 2011-2014, zaključuje se da se broj aktivnih povećao sa 11,522 na 15,229 ili za 32,17%. Broj zaposlenih u MSP se povećao sa 85,065 na 105,038 ili za 23,48%. Prema podacima Monstat-a broj MSP (bez preduzetnika) na kraju 2013. godine iznosi 16.113. [8]

Posmatrano po djelatnostima najveći broj preduzeća je u djelatnosti: [8]

- trgovine na veliko i malo i opravke automobila 43,7%,
- poslovima sa nekretninama, iznajmljivanju 16,26%,
- prerada sirovina i industrije 9,55%,
- obrazovanja 0,23%,
- ribarstva 0,18% i
- proizvodnje električne energije, gasa i vode 0,14%.

U slučaju MSP u izvozu se povećalo sa 24,85% na 31% ili za 6,15%. Za slučaj MSP u GDP nema zvaničnih podataka.

Poslovni ambijent u Crnoj Gori je, sa usvajanjem novih zakona usklađen sa EU regulativom i sprovođenjem institucionalne reforme u fiskalnom sistemu i finansijskom sektoru, znatno poboljšanje. Međutim, preduzetnici su i dalje suočeni sa otežanim poslovnim okruženjem, čemu najviše doprinosi komplikovan regulatorni okvir i dugotrajne i skupe administrativne procedure, a što nepovoljno utiče na nivo preduzetničke aktivnosti.

Imajući u vidu težnju za uspostavljanjem povoljnog poslovnog okruženja, Vlada CG je usvojila Program eliminisanja barijera za razvoj preduzetništva u Crnoj Gori, koji sadrži analizu sa sugestijama za eliminisanje barijera za razvoj biznisa. Cilj ovog Programa je da se izvrši izbor prioritarnih preporuka kako bi se kreiralo povoljno poslovno okruženje. Program sadrži analizu poslovnog okruženja, svojinskih prava, poreske politike, spoljne trgovine, kreditne politike, tržišta rada, nelojalne konkurencije i sive ekonomije i okvirno analizira situaciju i trenutne faktore koji mogu usporiti proces razvoja preduzetničkog sektora u zemlji.

Prema Izvještaju Svjetske Banke "Doing Business", Crna Gora je u odnosu na prošlu godinu, kada se nalazila na 90. mjestu, unaprijedila položaj za 24 mjesta i na rang listi za 2014. god. nalazi se na 66-om mjestu po lako i poslovanja.

Od zemalja u regionu bolje od Crne Gore su rangirane: [9]

- Makedonija (38),
- Slovenija (42),
- Bugarska (51) i
- Rumunija (56).

Od zemalja u regionu lošije od Crne Gore su rangirane: [9]

- Albanija (82),
- Hrvatska (84),
- Srbija (89),
- Bosna i Hercegovina (110) i
- Kosovo (119).

Analiza prema pojedina nim indikatorima, pokazuje da je Crna Gora, za 2014. god., u odnosu na 2013. god., ostvarila zna ajna poboljšanja u oblasti zapo injanja biznisa i prekograni ne trgovine. Poboljšanje je ostvareno i u oblasti registrovanja imovine, dok je pla anje poreza na istom nivou. Napredak nije ostvaren u oblastima dobijanja kredita, izdavanja gra evinskih dozvola, izvršenja ugovora, zatvaranja biznisa i zaštite investitora.

Tabela 1. Komparativna analiza 2014/2013 za lako u poslovanja [10]

Indikatori	2014	2013	Promjena u poziciji
Zapo injanje biznisa	51	81	+30
Izdavanje gra evinskih dozvola	161	157	-4
Registrovanje imovine	116	117	+1
Dobijanje kredita	32	30	-2
Zaštita investitora	28	27	-1
Pla anje poreza	139	139	Bez promjena
Prekograni na trgovina	34	50	+16
Izvršenje ugovora	135	132	-3
Zatvaranje biznisa	47	44	-3

Zaklju uje se da su, i pored ostvarenog napretka, i dalje kriti ne oblasti: gra evinske dozvole, pla anje poreza, izvršenje ugovora, registrovanje nepokretnosti.

INVESTICIONA POLITIKA

Realizacija bilo koje akcije ili aktivnosti kojom se, u okviru definisane razvojne politike ili plana razvoja, ostvaruje odre eni razvoj, neophodno zahtijeva ulaganje znatnih finansijskih sredstava.

Bez ulaganja sredstava sve planirane razvojne mjere i akcije, svi definisani razvojni programi ostali bi mrtvo slovo na papiru i ne bi se mogli ostvariti, a time ni realizovati odre eni razvoj. Investicije ili potrebna ulaganja predstavljaju uslov realizacije razvoja. Zbog toga je razmatranje investicija i razvoja, odnosno razvojne i

investicione politike problem koji se mora zajednički proučavati i rješavati. U teoriji se sasvim opravdano smatra da se razvojna politika bliže određuje i realizuje investicionom politikom.

Investiciona politika u tom smislu predstavlja politiku ulaganja u realizaciju razvoja određeno preduzeće. Ona definiše osnovne principe, ciljeve i kriterijume ulaganja i konkretne projekte kojima se realizuje planirani razvoj. Ona definiše prioritete i daje osnovne kriterijume za globalno planiranje i selekciju investicionih projekata. Zbog toga ono mora da se bazira na osnovnim principima razvojne politike i da se odnose na konkretne investicione projekte koji proizilaze iz usvojenog plana razvoja.

U nedostatku finansijskih sredstava za realizaciju svih razpoloživih projekata, investiciona politika treba da pruži osnovne elemente za selekciju i izbor projekata. Definisanjem osnovnih pravaca ulaganja daje se osnova za određivanje prioriteta realizacije investicionih projekata. Razvojna politika je opšta i odnosi se na politiku razvoja u dužem vremenskom periodu, dok je investiciona politika konkretnija i operativnija i odnosi se na kraći vremenski period. Razvojna politika definiše ciljeve razvoja, naime i mjere njihove realizacije. Investicionom politikom se određuje konkretni programi čijom realizacijom se ostvaruju ciljevi razvoja. Investiciona politika se bazira na osnovnim načelima:

- Usklađenost sa baziranim ciljevima društva kao cjeline,
- Usklađenost sa baziranim ciljevima preduzeća,
- Potpuna konzistentnost sa razvojnom politikom preduzeća,
- Istraživanje kao osnova za vođenje investicione politike,
- Objektivnost u odlučivanju o najpovoljnijim investicionim rješenjima i
- Usklađenost sa politikom razvoja životnog standarda.

Navedena načela na čemu se koriste pri definisanju investicione politike za konkretnu organizaciju. Postoji određeni broj faktora koji determinišu definisanje investicione politike. To su najvažniji dijelom faktori koji utiču na definisanje razvojne politike i na realizaciju svakog preduzeća.

Najvažniji su:

- Tržište,
- Nauka i tehnologija,
- Kadrovske i finansijske mogućnosti preduzeća,
- Institucionalni uslovi i
- Organizacione mogućnosti preduzeća.

S obzirom da se razvojna politika ostvaruje investicionom politikom, sasvim je jasno da se one ne mogu izjednačiti, što se često čini u praksi. Postoje sljedeće razlike:

- Prvo, preduzeće obično vrši ulaganja sredstava u realizaciju sopstvenog razvoja. Međutim, ona često ulažu u druga preduzeća radi obezbjeđenja potrebne energije, sirovina, djelova itd.
- Drugo, preduzeće može ostvariti sopstveni razvoj bez ulaganja finansijskih sredstava i sa veoma malim sredstvima. To se posebno odnosi na razvoj postojećih tehnologija, zatim razvoj organizacije i kadrova. U ovom slučaju znači razvoj je nezavisan od ulaganja, odnosno investicione politike.
- Treće, određena ulaganja moraju dovesti do razvoja određeno preduzeće. To se odnosi na neefikasna ulaganja koja ne donose očekivane razvojne

efekte. Naj eš e ovakva ulaganje ne proisti u iz definisane razvojne politike. Ova ulaganja ne podsti u razvoj ve ga usporavaju.

Razvojna i investiciona politika podrazumijevaju razli ite aktivnosti ali ih ne treba sasvim razdvajati i suprostavljati. Razvojna politika se po pravilu ostvaruje kroz investicionu politiku, a tako e razvoj preduze a se usmjerava preko investicionih ulaganja.

Investiciona politika predstavlja pripremni odnosno planski dio realizacije odre ene investicije. Iz investicione politike treba da proiza u konkretni investicioni programi, sa programiranom vremenskom dinamikom ijom realizacijom se ostvaruju definisana investiciona politika, a time i razvoj preduze a u cjelini.

REALIZACIJA RAZVOJA I INVESTICIJA

Pri realizaciji razvoja treba posmatrati da li se npr. realizacijom investicionog projekta modernizacije kapaciteta postiže planirano pove anje stope rasta produktivnosti rada ili da li se realizacijom investicionog projekta proširenjem kapaciteta ostvaruje planirano pove anje fizi kog obima proizvodnje, odgovaraju i rast dobiti i plata radnika. Tako e, treba obratiti pažnju da li ulaganje u istraživanje i razvoj novih proizvoda donose takve rezultate koji obezbje uju pra enje nau no-tehnološkog progresa i dalji brži razvoj cjelokupnog preduze a.

Ovo pra enje i analiza treba da se vrši svake godine u okviru pra enja realizacije odnosno srednjoro nog plana razvoja. Ukoliko analize pokažu da se ciljevi odre enog preduze a ne ostvaruju u planiranim veli inama, prije svega treba obratiti pažnju na realizaciju investicionih zahvata koji bi trebalo da dovedu do zacrtanih ciljeva. Sa druge strane, ako se realizacija odre enih investicionih projekata ne odvija po predvi enom tempu i dinamici, sasvim je sigurno da e to dovesti do ostvarivanja planiranih ciljeva i do usporavanja razvoja odredjenog preduze a. Investicije predstavljaju konkretizaciju aktivnosti usmjerenih na realizaciju planiranog razvoja.

Investicije su osnovna pretpostavka razvoja pa se razvoj svakog preduze a nalazi u funkciji investicija. Tamo gdje se dosta investira gotovo je sigurno da e ta aktivnost dovesti do brzog razvoja osim u slu ajevima kada se pogrešno i neefikasno investira. S obzirom da se za investiranje odvaja dio društvenog proizvoda koji nije potrošen, odnosno investicije predstavljaju odricanje od potrošnje danas, da bi se obezbijedila bolja budu nost, investicije po definiciji pretpostavljaju pozitivan budu i rezultat, zna i pretpostavljaju razvoj preduze a. Investicije je bolje ne realizovati nego ih nego voditi u promašaj. U ovakvim slu ajevima na donosiocu investicione odluke leži teška odgovornost donošenja adekvatne odluke, ili mogu eg promašaja koji preduze e vodi naj eš e u gubitak.

Takvi promašaji kod nas nijesu rijetki, tako da najve i dio gubitaka u našim preduze ima se javlja, prije svega, kao bliža ili dalja posljedica neracionalnog i neefikasnog investiranja. Problemi racionalnog investiranja, odnosno efikasnog planiranja i realizacije odgovaraju ih investicionih projekata spadaju u klju ne probleme razvoja svakog preduze a.

Posljedice neracionalnog i promašenog investiranja su ogromne i nesagledive. One su opasnost i ko nica šireg razvoja društva u cjelini. Njihov uticaj nije ograničen samo na određenu organizaciju i sa njom povezane organizacije, već se nekad prostire na privredu u cjelini.

Investicije su dinamične, kao što je proces investiranja dinamičan i osjećaju se u jednom vremenskom kontinuitetu koji je veoma teško prevazići. Negativne posljedice pogrešnog investiranja ne ogledaju se samo u negativnom poslovnom rezultatu preduzeća, već mnogo šire. Zbog toga se one ne "liječe" samo novim ulaganjima, koja imaju za cilj da poboljšaju posmatranu investiciju u dovedu je do efikasne eksploatacije već su neophodna šira sagledavanja i obimnije i dugotrajnije aktivnosti.

Najteže su negativne posljedice koje se ogledaju u nepostignutom razvoju, koje nijesu tako jasne i vidljive, i na koje se najčešće ne obraćaju nikakva pažnja, a koje su veoma značajne, jer tokom vremena dovode do usporavanja pozitivnih rezultata, stagnacije, pa i gubitaka. One dovode do laganog zaostajanja preduzeća u odnosu na druge, do gubljenja koraka, prije svega, u tehnološkom razvoju i do nemogućnosti da se ostvari sopstveni razvoj u neophodnom tempu. Tako preduzeće postiže slabije rezultate i neophodno je novim investiranjem prevazići trenutne slabosti, inače preduzeće ide u propast. Međutim, sada je za novi investicioni poduhvat potrebno dosta finansijskih sredstava, koja preduzeće iscrpljeno slabim rezultatima nema i teško može da ih prikupi. I nakon pribavljanja potrebnih sredstava, posebno se pitanje da li će ta investicija biti dovoljno efikasna da oslabljeno preduzeće izvuče iz teškog položaja.

Zbog toga je posebno pitanje da li se veoma složeni problemi određenih preduzeća nastali neefikasnim investiranjem mogu efikasno i dugoročno riješiti ulaganjem novih sredstava koja ne predviđaju onaj kvalitativni skok u razvoju preduzeća, kojim ono može da prevaziđe, pogrešnim investiranjem napravljen zastoj u svom razvoju. Najčešće je, jer se jednom izgubljen korak u razvoju može dostići samo cjelovitim promjenama u preduzeću u koje predviđaju znatne izmjene u strukturi proizvodnje, novu tehniku i tehnologiju, efikasnu organizaciju i visokostručne kadrove.

ZAKLJUČAK

S obzirom da se u praksi još uvijek planiranje i realizacija razvoja preduzeća, pored definisanja osnovnih ciljeva i planskih proporcija najčešće im dijelom svodi na definisanje i realizaciju odgovarajućih investicionih projekata, oigledna je tijesna veza investicija i razvoja preduzeća tj. oigledno je da se realizacija razvoja odvija realizacijom odgovarajućih investicionih projekata. Zbog toga, nepohodno je da se u svakom preduzeću prati i analizira odvijanje definisane investicione aktivnosti i da li se njenom realizacijom dostižu planirani ciljevi razvoja. Zaključujemo da ukoliko preduzeće uloži dovoljno truda u samo planiranje, finansiranje i realizovanje projekata koji se odnose na sam razvoj preduzeća, obezbijedi dugoročan opstanak na tržištu i biće uspješno u svom poslovanju.

BIBLIOGRAFIJA

1. Milisavljevi , M., Todorovi , J. (2000) *Marketing strategije*. Beograd: Ekonomski fakultet, Institut za tržišna istraživanja.
2. ulibrk, R. S. (2007) *Upravljanje razvojem preduze a u savremenim uslovima privre ivanja*. Novi Sad: Me unarodna menadžerska akademija, Futura publikacije.
3. Veljovi , A. (2004) *Informati ko upravljanje razvojem preduze a*. a ak : Kompjuter biblioteka.
4. Jovanovi , P. (2013) *Upravljanje investicijama*. Beograd: Visoka škola za projektni menadžment.
5. <http://www.investopedia.com/>
6. <http://www.vesti.rs/Pariz/Vise-optimizma-kod-evropskih-malih-i-srednjih-preduzeca.html>
7. <http://www.cet.rs/>
8. <http://www.monstat.org/cg/>
9. <http://nasme.me/>
10. World Bank (2013) *Doing Business 2014*, preuzeto sa sajta: <http://www.doingbusiness.org/~media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB14-Full-Report.pdf>

RESUME

Given that, in practice, planning and implementation of company development, in addition to defining the basic goals and planned proportions, largely depend on the definition and implementation of relevant investment projects, there is an obvious close relationship between investment and development of a company. Therefore, it is crucial that every company monitors and analyzes reeling defined investment activities and whether its implementation reach the planned targets of development. We conclude that if a company can make enough efforts into the design, financing and implementation of projects relating to the development of the company itself, this will ensure long-term survival in the market and guarantee success in their business.